

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф. д-р Али Али Вейсел; катедра „Счетоводство и одит“, Висше училище по застраховане и финанси – София, професионално направление 3.8. „Икономика“ (Счетоводство, одит и анализ).*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Счетоводство, одит и анализ“

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 198/25.04.2023 г. на Ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ).

Автор на дисертационния труд: Атанас Янев Стоянов

Тема на дисертационния труд: „Актуални финансово-счетоводни аспекти на бизнес комбинациите“.

Научен ръководител: проф. д-р Емилия Миланова.

1. Информация за дисертанта

Автор на дисертационния труд е Атанас Янев Стоянов, докторант в самостоятелна форма на обучение към катедра „Счетоводство и одит“ на ВУЗФ, с научен ръководител проф. д-р Емилия Миланова, зачислен със заповед № 430/16.12.2019 г. и отчислен със заповед 436/19.12.2022 г.

Дисертантът е завършил бакалавърска степен по „Счетоводство“ в Университета за национално и световно стопанство и магистърска степен по „Счетоводство със специализация в публичния сектор“ в същия университет. Има над 5 години стаж като счетоводител и асистент одитор.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е с обем от 241 страници, като изложението е структурирано в увод, три глави, заключение, библиография и приложения. Библиографската справка включва 12 бр. източници на

български език, 201 бр. чуждестранни източници, 30 бр. нормативни източници, чуждестранни бази данни и други интернет източници.

В увода е представена **актуалността** на темата за теорията и практиката. Посочени са **обектът** на изследването – бизнес комбинациите, и **предметът** – разглеждане на теоретичните и приложните аспекти на счетоводното отчитане на бизнес комбинациите и представянето им във финансовите отчети.

Точно е дефинирана **целта** на изследването – да се извърши задълбочен преглед и на тази основа критичен анализ на някои от теоретичните аспекти на бизнес комбинациите и развитието на нормативното им регламентиране, както и да се дефинират и предложат решения за преодоляването на идентифицираните проблеми във връзка с представянето им във финансовите отчети.

За постигане на целта на дисертационния труд са поставени и изпълнени следните изследователски **задачи**:

- историко-логическо обосноваване на развитието на вълните на сливания и придобивания посредством критичен преглед и анализ на публикациите на редица чуждестранни автори, в периода от 1897 г. до 2022 г.;
- критичен анализ на нормативното регламентиране на бизнес комбинациите в Международните стандарти за финансова отчетност (МСФО);
- анализиране на развитието на правно-организационната регламентация по отношение на сливанията и вливанията;
- откриване на пропуски и противоречия при отчитането на бизнес комбинациите и формулиране на насоки за подобряване на представянето им във финансовите отчети.

Тезата, застъпена от автора на дисертационния труд, е, че в нормативната уредба, регламентираща счетоводното признаване, оценяване и оповестяване на бизнес комбинациите, са налице пропуски и противоречия.

В дисертационния труд са използвани подходящи изследователски **методи**, които са представени в увода: исторически подход, методите на индукция и дедукция, системен подход, сравнителен анализ, синтез, метод на аналогията, комбинаторика, факторен анализ и дескриптивен анализ.

Правилно са посочени **ограниченията** на изследването:

- изследват се *Международните стандарти за финансова отчетност*; не се анализират изискванията на *Националните счетоводни стандарти*;

- не е извършен преглед на приложимата данъчна уредба;
- анализираната нормативна уредба и счетоводни стандарти в дисертационния труд са актуални към 31.12.2022 г.;
- изключени са предприятията от публичния сектор.

При разработването на дисертацията са използвани значим и добре избран обем литературни източници. Демонстрирани са много добри познания относно теоретичните и приложни аспекти на бизнес комбинациите.

В логическа последователност са разработени **отделните части** на дисертационния труд, а именно:

В *увода* са открити актуалността, целта, задачите, обекта и предмета. Формулирана е изследователската теза. Посочени са методите на изследването. Представени са ограниченията.

Първа глава е със заглавие „Същност, историческо развитие и мотиви за осъществяване на сливания и придобивания. Правно - организационна рамка, регламентираща сливанията и вливанията като форми на преобразуване на търговските дружества“. В нея са изследвани същностните характеристики и историята на сливанията и придобиванията. Представени са шестте вълни от тяхното историческо развитие. Изведени са характерните особености на бизнес комбинациите. Специално внимание е обърнато на мотивите, поради които се осъществяват сделки по сливания и придобивания. Разгледани са правно-организационните въпроси.

Втора глава – „Бизнес комбинациите като обект на счетоводно отчитане и представяне във финансовите отчети на предприятията“, е посветена на счетоводното третиране на бизнес комбинациите. В това отношение са представени изискванията за тяхното признаване, оценяване и оповестяване. Анализирани са актуалните въпроси за справедливата стойност, оценяването на репутацията и отчитането на неконтролиращото участие. Специално внимание е отделено и на показателите за интегрирана отчетност в оповестяванията относно бизнес комбинациите.

В **трета глава** – „Емпирично изследване върху практическата приложимост на изведените насоки за усъвършенстване и подобряване на съществуващите методи и подходи, касаещи счетоводното представяне на бизнес комбинациите в дружествените финансови отчети“, е представена практическата приложимост на изведените идеи за усъвършенстване и подобряване на съществуващите методи и подходи, касаещи счетоводното представяне на бизнес комбинациите. В тази връзка е изследван практически пример за бизнес комбинация в банковия сектор – вливането на Сосиете Женерал Експресбанк АД в Банка ДСК ЕАД.

В **заклучението** са обобщени постигнатите резултати от изследователската работа. Предложени са възможности за подобряване на счетоводното отчитане на бизнес комбинациите.

В структурно и стилово отношение дисертацията е на много добро ниво. Отделните части на разработката са логически обвързани. Това е дало възможност да се обоснове и защити изследователската теза. Литературните източници и действащите нормативни актове са използвани добросъвестно.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Целите и задачите на изследването са постигнати и добре обосновани. В резултат на изследването дисертантът предлага редица подобрения в счетоводното третиране на бизнес комбинациите. Най-важните са свързани с необходимостта от ревизиране на концепцията за справедлива стойност и необходимостта от амортизация на репутацията.

Във връзка със справедливата стойност се твърди, че при липсата на определен минимален обем от трансакции се поставя под въпрос легитимността на така определената справедлива стойност. Като пропуск се представя и липсата на изискване в счетоводните стандарти да се предприеме изчерпателно търсене на всички възможни пазари за определяне на справедливата стойност. Според дисертанта изборът на пазар чрез позоваване на най-изгодния въвежда специфична за отделните дружества справедлива цена.

Дисертантът твърди, че схващането за запазването на стойността на придобитата в резултат на бизнес комбинация репутация непроменена във времето е изключително погрешно. Според него репутацията, придобита в резултат на бизнес комбинация, не е в състояние да генерира парични потоци без помощта на други активи. Тя косвено черпи от разходите, извършвани във връзка с дейността на предприятието. Така стойността ѝ се поддържа от редица допълнителни разходи, които водят до генерирането на вътрешно създадена репутация, която не отговаря на изискванията за отчитане като актив.

При изследването на бизнес комбинациите дисертантът е установил, че при извършването на корпоративни реструктурирания се вземат предвид как „правилните“ сделки могат да подобрят ESG показатели (показатели за екологични, социални и управленски фактори). Затова той представя значението и на интегрираната отчетност.

Тези и други анализи и обобщения недвусмислено очертават идеите на дисертанта. Те са полезни за търсене на решения за подобряване на финансовата отчетност.

4. Оценка на научно-приложните приноси

Дисертантът е формулирал 4 приноса, както следва:

- извършване на съдържателен исторически преглед на отделните вълни на сливания и придобивания;
- предложения за елиминиране на някои недостатъци в концепцията за справедливата стойност;
- аргументиране на необходимостта от въвеждането на задължително начисляване на разходи за амортизация на търговската репутация на систематична база по време на полезния ѝ живот;
- предложение за включването на показатели за интегрирана отчетност в оповестяванията към *МСФО 3 Бизнес комбинации* в ролята им на нефинансови измерители на успеха на бизнес комбинациите;

Приносите съответстват на съдържанието на дисертационния труд и на резултатите от изследването.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е представил 3 публикации по дисертационния труд. Те са следните:

- Стоянов, А. „Генезис и особености на концепцията за интегрирана отчетност. Корелационна зависимост между интегрираното отчитане и модела COSO“, списание на ИДЕС, бр. 3, 2019 г.
- Стоянов, А. „Финансовата отчетност в условията на глобалната пандемия COVID 19 - неопровержимо доказателство за необходимостта от преход към интегрирано отчитане“, списание на ИДЕС, бр. 4, 2020 г.
- Стоянов, А. „Първоначално признаване, оценяване и оповестяване на бизнес комби-нациите в дружествените финансови отчети, съгласно МСФО 3 Бизнес комбинации“, списание на ИДЕС, бр. 3, 2022 г.

Публикациите са в реномирано научно издание на Института на дипломираните експерт-счетоводители. Чрез тях се отразяват основните приноси в разработката и са разпространени изследванията, извършени от докторанта, свързани с темата на дисертационния труд.

6. Оценка на автореферата

Към дисертационния труд е приложен автореферат, който отговаря на изискванията. Той е с обем от 58 страници и отразява ясно, точно и пълно съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки и препоръки

При обсъждането на проекта на дисертационния труд от катедра „Счетоводство и одит”, на основание Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ, имах критични бележки и препоръки към проекта. Съществена част от тях са отразени от докторанта в дисертационния труд.

Твърдението, че трябва да се въвежда задължително начисляване на разходи за амортизация на репутацията изисква по-задълбочено изследване, включително анализ на емпирични данни. Затова дисертантът може да продължи своите изследвания в тази насока.

8. Заключение

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за прилагане на този закон. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ.

Дисертационният труд показва, че докторантът Атанас Стоянов притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3.8. Икономика, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

Поради гореизложеното, давам своята положителна оценка за проведеното изследване и предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Атанас Янев Стоянов в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Счетоводство, одит и анализ“.

15.05.2023 / София

Подпис: